

מתווה טראמפ – סיכונים והזדמנויות, כיול המצפן האסטרטגי של ישראל

קובי מיכאל ועופר גוטרמן | 26 באוקטובר, 2025 | גיליון 2050

עתידה של תוכנית טראמפ בנוגע ל"יום שאחרי" ברצועת עזה, מעורפל ושברירי: השלב הראשון של התוכנית מומש חלקית (החזרת כל החטופים החיים וחלק מהחטופים החללים, וכן יישום הסדרי היערכות צה"ל בפרימטר ביטחוני מורחב - הקו הצהוב), בעוד חמאס שומר על שליטתו בלב הערים, פועל לדיכוי כל ביטוי של התנגדות לשלטונו ומפר את ההסכם תוך גרירת רגליים בנוגע לשחרור יתר החללים החטופים שבידיו וסירוב להתפרק מנשק.

אם מגמות אלו תמשכנה, נראה שהחלופה המיטבית לישראל היא להקים בשטחים שבשליטת צה"ל מרחב שלטוני פלסטיני חלופי - ממשלת טכנוקרטים, בזיקה לרשות הפלסטינית (תוך המשך הדרישה ממנה לרפורמות), הנתמכת על ידי מדינות האזור והקהילה הבינלאומית, שתציב חלופה רעיונית-פוליטית-אזרחית לחמאס. חלופה זו תיצור מרחב בטוח שבו יתחילו שיקום פיזי, מוסדי וכלכלי, תהליכי ממשל זמניים ומתן שירותים אזרחיים נגשיים. היא גם תשפר את העמידה הישראלית על האינטרסים הביטחוניים ויכולה לשמש נקודת זינוק טובה יותר לפעולות צבאיות נגד חמאס במעלה הדרך, במטרה לקדם את פירוז הרצועה. מעבר לייצוב המרחב החוצץ בין ישראל לאזור השליטה של חמאס, החלופה המוצעת תוכל להציב בפני הציבורי העזתי אלטרנטיבה לשלטון חמאס, שיתאפיין בהמשך חורבן, הרס ודיכוי.

אך גם בחלופה זו, על ישראל להירתם להכשרת התנאים להקמת מדינה פלסטינית, כדי לאפשר לערב הסעודית ולאיחוד האמירויות לקחת מידי קטר וטורקיה את ההובלה של עיצוב המרחב האזורי החדש.

תוכנית טראמפ, על 20 סעיפיה, היא עדיין לא יותר מאשר פוטנציאל המחכה למימוש. זאת, למעט ההתקדמות הניכרת במסגרת השלב הראשון של המתווה - החזרת החטופים החיים כולם וחלק מהחללים החטופים. אם תיושם התוכנית במלואה, היא תוכל להיחשב כהישג משמעותי לישראל ומימוש מטרות המלחמה שהוגדרו על ידי הממשלה, כשעליהם נוספת גם תוחלת אסטרטגית - הרחבה משמעותית של 'הסכמי אברהם' כתשתית לארכיטקטורה אזרחית חדשה, שישראל היא נדבך מרכזי ובה. ומנגד, חמאס, אשר מפר את ההסכם מאז השלמת היערכותו מחדש של צה"ל לאורך הקו הצהוב, כבר מסמן בבירור שאין בכוונתו להיעלם מהמפה הפוליטית, לא כל שכן להתפרק מנשקו ולאפשר פירוז של רצועת עזה.

לכן, חשיבות רבה נודעת לכך שישראל תנווט כעת בין המצבים השונים שיכולים להתפתח במציאות מורכבת זו, ותנסה לקדם את האינטרסים שלה על בסיס עקרונות תוכנית טראמפ. וחשוב מכך - תוך הפרדה חדה בין שאיפות לא ריאליות לבין יעדים ברי השגה.

השימוש במושג "תוכנית" מטעה, מכיוון שלמעשה מדובר במסגרת רעיונית-חזונית/מתווה ולא בתוכנית פרטנית של ממש. מתווה טראמפ הוא למעשה מסגרת עקרונות לקידום תכלית אסטרטגית, החורגת במהותה ובהיקפה מרצועת עזה. מה שחשוב היה לנשיא טראמפ הוא מיסגור השלב הראשון במתווה - שחרור החטופים והיערכות מחדש של כוחות צה"ל לאורך הקו הצהוב - כסיום המלחמה. הנשיא טראמפ הצליח לגייס את מנהיגי המדינות הערביות החשובות לצד טורקיה, אינדונזיה, פקיסטן, מדינות אירופאיות מרכזיות ואפילו יפן, אזרביג'אן וארמניה לתמוך במתווה, ולהתכנס לפסגה חגיגית ומתוקשרת בשרם-א-שיח' במצרים במעמד טקסי של חתימה על הסכם והכרזה על "שחר של יום חדש" במזרח התיכון.

במהלך זה קיבע הנשיא טראמפ את עובדת סיומה של המלחמה ברצועת עזה, וכפה על ישראל ובאמצעות קטר, טורקיה ומצרים על חמאס, לקבל את התוכנית. אלא שמדובר בקבלה מותנית ובקבלה לכאורה. למעשה, שני הצדדים הסכימו במשא ומתן אינטנסיבי ומהיר לקבל את השלב הראשון של המתווה. אלא, כשמדובר בתוכנית בכללותה, ישראל מקבלת אותה כמכלול רעיוני, עם מקום לשינויים ולהתאמות בכל הקשור לסוגיות ביטחוניות: מאפייני ההיערכות של צה"ל, האחריות הביטחונית הכוללת וחופש הפעולה המבצעי, וגם לאופן ניהול תהליך השיקום ומידת המעורבות וההשפעה של ישראל עליו. חמאס מצידו, בהודעה פתלתלה בניסוחה, דחה למעשה את התוכנית ככל שמדובר בהתפרקות הארגון מנשקו ופירוז הרצועה, ובהקמת משטר נאמנות (מועצת השלום, שבפועל תחנך את ממשלת הטכנוקרטים). הארגון מוכן לוותר על השליטה האזרחית, אך לא על השפעתו על הרכב הממשלה; ובנוסף אינו מוותר על מעורבות בתהליך השיקום. כל אלו, וכן ה"משחקים" של חמאס בנושא השבת גופות החטופים החללים, מעידים על כי הארגון מתכוון לשמר את מעמדו כגורם דומיננטי ברצועת עזה.

מעבר לזירת הרצועה, ההתייחסות במתווה טראמפ לסוגיית המדינה הפלסטינית מדגישה תהליך ארוך של הכשרת תנאים להקמתה. בראיית מנהיגי המדינות הערביות והאחרות שתמכו במתווה וברכו עליו, מדובר בפרוודור להקמת המדינה הפלסטינית, כשתחילתו של התהליך היא בהכשרת התנאים לחזרת הרשות הפלסטינית לשליטה ברצועת עזה.

נקודת חוזק נוספת של מתווה טראמפ, שבאה לידי ביטוי בנאומו של הנשיא בכנסת ישראל ב-13 באוקטובר ובוועידת שארם שנערכה לאחר מכן, היא התפיסה ולפיה ישראל והפלסטינים אינם מסוגלים לעלות על נתיב מדיני ברמה הביטורלית, ולכן נדרשת גישה מולטיטורלית, שאינה נרתעת ממנגנוני כפיה והמאפשרת להרחיב את מנעד האינטרסים של הצדדים. בכך, המתווה יכול לסייע להסדרת המציאות ברצועת עזה ואולי אף בזירה הפלסטינית כולה, ובה בעת לסייע לישראל להשתלב במרחב באמצעות ארכיטקטורה אזורית חדשה. ההיגיון האסטרטגי הזה עולה בקנה אחד עם האינטרס האסטרטגי של ישראל ומשבש את היגיון הפעולה של חמאס, אלא שיישומה של ההעדפה האסטרטגית הישראלית מחייב יוזמה ופשרות גם מצדה של ישראל.

בנקודת הזמן הזו, לא ברור עד כמה הנשיא טראמפ מחויב והחלטי לקדם מימוש מלא של המתווה שהציג, על כל שלביו. לכן, הנחת העבודה של ישראל צריכה להיות שבלי מעורבות אישית ונחישות

מתמשכות של הנשיא טראמפ, המתווה לא ייושם. השאיפה הישראלית צריכה להיות תיאום קרוב והדוק ככל הניתן עימו ועם וצוותו הקרוב, כדי למנוע מצבים שהוא יכפה על ישראל מהלכים בעייתיים או יתייחס אליה כאל וסל, הנתון למרותו ולחסדו של הפטרון. ישראל צריכה ליצור ולהבטיח תנאים לחופש פעולה ולשליטה בתהליך, תוך הימנעות מהיגררות למהלכים שייכפו עליה (למשל, מעורבות טורקית וקטרית בהיקפים או במאפיינים שיסכנו אינטרסים שלה). זאת, כמובן, לצד הימנעות ממצב בו תיתפס כמטרפדת את מתווה טראמפ.

מעל לכל, מכיוון שישראל תתקשה לחיות עם איום טרור מתפתח על גבולותיה, היא חייבת להבטיח שחמאס לא יוכל להתקיים ברצועת עזה כישות שלטונית וצבאית, ושהרצועה תפורז. ולכן, **האתגר שמונח לפתחה של ישראל בעת הזו הוא להבטיח את התמיכה האמריקאית ואת הלגיטימציה האזורית והבינלאומית למימוש מטרותיה ברצועת עזה, וזאת גם באמצעות הפעלת כוח צבאי - בהינתן סירוב של חמאס לפירוז הרצועה ולהתפרקות מנשק.**

התמודדות עם אתגר זה מחייב שילוב מושכל של מדינאות ומצביאות, לצד מיצוי אופטימלי של מתווה טראמפ, תוך שימור מעורבותו הפעילה של הנשיא האמריקאי ותמיכתו בישראל ובמטרותיה החיוניות, וכאמור תוך הימנעות מהצטיירות כמחבלת ביישום המתווה. לפיכך, נכון מבחינת ישראל להקפיד להגיב בחומרה ובתקיפות לכל הפרה של חמאס את ההסכם, בגיבוי אמריקאי ובבניית הלגיטימציה הנדרשת לכך בקרב המדינות החשובות התומכות במתווה, כדי להבטיח שינוי מוחלט של המציאות הביטחונית וכללי המשחק שהכרנו טרם ה-7 באוקטובר. **בה בעת, נכון לישראל להציע כבר כעת לפעול להכשרת התנאים למימוש סעיפים 16 ו-17 במתווה, המתייחסים לאפשרות הקמתה של ממשלת טכנוקרטים פלסטינית וכוח ייצוב בינלאומי (ISF), שיופעלו באזורים שבהם חמאס אינו נוכח** (בהנחיית "מועצת השלום" בראשות הנשיא טראמפ ובניהולו של טוני בלייר).

האזור הרלוונטי ביותר כעת בהקשר זה הוא המרחב שבין ח'אן יונס לרפיח (מזרח עזה), שגם אותו ניתן להרחיב. מימוש הרעיון במרחב אמור להניע גם את תחילתו של תהליך שיקום. הדינמיקה שתיווצר עשויה לעודד פלסטינים המצויים במרחב שבשליטת חמאס כיום, להגיע למרחב בטוח זה כשבו, לצד תהליך שיקום פיזי, מוסדי וכלכלי, עשוי להתחיל גם תהליך ריפוי חברתי-אזרחי.

המרחב הזה צריך להתפתח כאנטי-תזה למרחב שבשליטת חמאס. בנייה, התפתחות, ביטחון, חופש ושיקום, לעומת הרס, חוסר ביטחון, דיכוי ועוני. אור מול חושך, תקווה מול ייאוש. המרחב החדש צריך להתבסס כאלטרנטיבה, כבחירה המושכלת והמועדפת של תושביה של רצועת עזה וכתשתית לעתיד הרצועה כולה. וכשתושבי עזה ינועו מצפון הרצועה לדרומה (תוך שליטה ישראלית במעברים, כדי למנוע הסתננות גורמי חמאס למרחב המטוהר), יאבד חמאס את אחד ממקורות כוחו המשמעותיים ביותר וגם את חגורת המגן האנושית. וחשוב מכך, חמאס יחלש רעיונית מול האלטרנטיבה שתצמח על סף דלתו ובמקומו.

להובלת המהלך הזה חשובים גיבוי אמריקאי והסכמה אזורית ובינלאומית **למלחמה עד חורמה נגד שאריות חמאס ביתר רצועת עזה ולתגובות חריפות להפרות של חמאס**, שלא יחייבו תמרון קרקעי בדומה לזה שהתנהל בשנתיים האחרונות. למעשה, מדובר בניהול במקביל של שתי מערכות בשטח רצועת עזה, במאפיינים ובהגיונות שונים ואפילו סותרים. יישום המהלך הזה, שמתווה עשרים הנקודות של מתווה טראמפ כולל את התשתית העקרונית לו, עשוי לסייע להצלחת המאמץ הצבאי

לפירוק חמאס או לפחות להחלשה משמעותית ומתמשכת של הארגון, ולפירוז הרצועה. הוא אף יסייע להניח את התנאים המבצעיים והמדיניים להשתלטות מדורגת על שטחים הנמצאים כיום בידי חמאס, ככל שהארגון יסרב לשתף פעולה עם מתווה טראמפ בעודו נחלש צבאית בידי ישראל ומאבד תמיכה ציבורית מול החלופה שתקום לו.

יתר על כן, יישום המהלך של הקמת מרחב שלטוני פלסטיני חלופי לחמאס בשטח הנמצא כיום בשליטת צה"ל עשוי להיות "פיגום" חשוב לקידום חזונו של הנשיא טראמפ – הנעת עיצוב ארכיטקטורה אזרית חדשה, שתכלול נורמליזציה עם ישראל ואינטגרציה שלה באזור, תוך החלשת הכוחות הרדיקליים.

אולם, סיכויי ההצלחה של חלופה זו, במאפיינים טובים לישראל, תלויים במידה רבה בנכונותה לאפשר את הזיקה לרשות הפלסטינית (תוך המשך העמידה הישראלית ולמעשה גם המפרצית על הדרישה מהרשות לבצע רפורמות) ולהירתם בפועל להכשרת התנאים להקמת מדינה פלסטינית. זאת, כמענה לתנאים שהציבו ערב הסעודית ואיחוד האמירויות בתמורה למעורבות בייצוב רצועת עזה. מעורבותן קריטית ליכולת לעצב את האופי הפוליטי והחברתי של המרחב החדש ברוח גישתן המתונה, שחותרת להחליף את עידן המלחמות בעידן של יציבות ופיתוח כלכלי. שאם לא כן, גם במרחב זה, קטר תהיה זו שתשתלט על הובלת עיצוב המרחב, תוך שימור כוחו של חמאס וחיזוק אתוס המאבק בישראל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט